

8 Μαρτίου 2015

Β' Κυριακή των Νηστειών, Αγίου Γρηγορίου Παλαμά

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Συναξαριακές Μορφές](#)

Μνήμη 14 Νοεμβρίου και την δεύτερη Κυριακή της Μεγάλης Τεσσαρακοστής

Ο θεός αυτός πατέρας, καταγόταν από την Ασία και ανετράφη από παιδί στην βασιλική αυλή της Κωνσταντινούπολης. Τελείωσε τις σπουδές του στη φιλοσοφία, ρητορική και φυσική. Στη λογική, κατά την αποφοιτήριό διάλεξή του ενώπιον του αυτοκράτορα και των αξιωματούχων, ο πρύτανης του πανεπιστημίου ανεφώνησε με θαυμασμό ότι αν ήταν παρών και ο ίδιος ο Αριστοτέλης θα τον επαινούσε. Μετά τις σπουδές του όμως, απέρριψε τη προσφορά υψηλών αξιωμάτων του αυτοκράτορα, εγκατέλειψε τα βασίλεια και από είκοσι χρονών ασκήτευσε στο Άγιον Όρος. Πρώτα στην Λαύρα του Βατοπεδίου κατόπιν στη Λαύρα του Αθανασίου καθώς και στην ερημική τοποθεσία Γλωσσία, σημερινή Προβάτα.

Αναχώρησε από το Όρος για τα Ιεροσόλυμα, αλλά στην Θεσσαλονίκη είδε σε όραμα τον Άγιο Δημήτριο που του απαίτησε να μείνει και να μονάσει εκεί κοντά. Μόνασε τότε στη Βέροια και τριάντα χρονών έγινε ιερέας. Εκεί πλήθη μοναχών και λαϊκών προσέτρεχαν να τον συμβουλευθούν.

Μετά πέντε χρόνια και λόγω εισβολής των Σέρβων επέστρεψε στον Άθωνα σε κοντινό κελί της Μεγίστης Λαύρας, όπου έφθασε σε μεγάλη ύψη φωτισμού και εκεί σε όραμα έλαβε εντολή να ασχοληθεί με δογματικά θέματα. Κατόπιν λόγω της φήμης του αναγκάστηκε να γίνει ηγούμενος για ένα χρόνο στη μονή Εσφιγμένου. Αργότερα έγινε και αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης για δώδεκα χρόνια, αλλά μόνο στα μισά παρέμεινε λόγω περιπετειών, από τη δράση του, μέχρι και φυλακής. Παραστάθηκε στις συγκροτηθείσες συνόδους του 1341 και 1347 και πολέμησε τις κακοδοξίες των δυτικόφρονων Βαρλαάμ και Ακινδύνου.

Έγραψε πολλά θεολογικά συγγράμματα ιδιαίτερα δογματικά για να καταπολεμήσει τους αιρετικούς, όπως περί του Αγίου Πνεύματος, καθώς και επιστολές στους αντιησυχαστές, επίσης διάφορα ομολογιακά κείμενα. Είναι ο θεολόγος της χάριτος, του ακτίστου φωτός. Μετά στασιμότητα πολλών αιώνων ο Γρηγόριος πέτυχε να ανανεώσει την θεολογική ορολογία και να δώσει νέες κατευθύνσεις στη θεολογική σκέψη. Ξεκίνησε από προσωπικές εμπειρίες και απέδειξε ότι το έργο της θεολογίας είναι ασύγκριτα ανώτερο από της φιλοσοφίας και επιστήμης.

Αξιολογεί την έξω σοφία ως περιορισμένη, αναφέροντας δύο γνώσεις, την θεία και την ανθρώπινη και δύο Θεϊκά δώρα, τα φυσικά για όλους και τα υπερφυσικά ή πνευματικά που δίδονται όποτε θέλει ο Θεός και μόνο στους καθαρούς και αγίους, στους τελείους. Η θεολογία ολοκληρώνεται δια της θεοπτίας. Οι αντίπαλοι του Παλαμά πίστευαν στο χωρίο του Ιωάννου ότι «τον Θεόν ουδείς εώρακε πώποτε» και κατηγορούσαν τους μοναχούς που είχαν θεοπτία, ως ομφαλοσκόπους. Ο Γρηγόριος αντέτεινε ότι ο Κύριος είπε: «οι καθαροί στην καρδιά τον Θεόν όφονται» (Ματθ. 5,8).

Θεμελιώδης προσφορά του Γρηγορίου στην θεολογία είναι η διάκριση στην ουσία

και ενέργεια του Θεού. Η ύπαρξη του Θεού συνίσταται σε δύο. Στην ουσία Του, η οποία είναι άκτιστη, ακατάληπτη και αυθύπαρκτη και ονομάζεται κυριολεκτικά θεότης (εδώ αναφέρεται το ουδείς εώρακε) και στις ενέργειές Του, οι λεγόμενες ιδιότητες ή προσόντα που είναι μεν άκτιστες, αλλά καταληπτές. Άλλο λοιπόν η θεότης και άλλο η βασιλεία, η αγιότης κ.λ.π.

Ο άνθρωπος είναι μίγμα δύο διαφόρων κόσμων και συγκεφαλαιώνει όλη την κτίση. Ακολουθώντας την Πατερική γραμμή σε σύγκριση με τη πλατωνική και βαρλααμική ανθρωπολογία, θεωρεί ότι το σώμα του ανθρώπου δεν είναι πονηρό, αλλά αποτελεί κατοικία του νου, αφού μάλιστα καθίσταται και του Θεού κατοικία, έτσι μαζί με τη ψυχή καθιστά τον άνθρωπο ενιαίο και αδιάσπαστο σύνολο. Η αναγέννηση του ανθρώπου γίνεται με το βάπτισμα και η ανακαίνιση με την θεία Ευχαριστία. Είναι τα δύο θεμελιώδη μυστήρια, της θείας οικονομίας.

Το ουσιωδέστερο στοιχείο της διδασκαλίας του αγίου Γρηγορίου Παλαμά συνίσταται στην ανύψωση του ανθρώπου υπεράνω αυτού του κόσμου. Η εμπειρία της θεώσεως είναι δυνατή από εδώ με την παράδοξο σύνδεση του ιστορικού με του υπερϊστορικού. Το φως που είδαν οι μαθητές του Χριστού στο Θαβώρ, το φως που βλέπουν οι καθαροί ησυχαστές σήμερα και η υπόστασις των αγαθών του μέλλοντος αιώνος αποτελούν τις τρεις φάσεις ενός και του αυτού πνευματικού γεγονότος, σε μια υπερχρόνια πραγματικότητα.

Προβάλλει λοιπόν η Εκκλησία την μνήμη του στη δεύτερη Κυριακή, ως συνέχεια, τρόπον τινά και επέκταση της πρώτης Κυριακής, της Ορθοδοξίας. Η μνήμη του αγίου Γρηγορίου Παλαμά είναι ένα είδος δευτέρας «Κυριακής της Ορθοδοξίας».

Κοιμήθηκε σε ηλικία 63 χρονών στις 14 Νοεμβρίου από ασθένεια και αγιοποιήθηκε σύντομα. Το ιερό του λείψανο σώζεται σήμερα στη μητρόπολη της Θεσσαλονίκης. Ἄπολυτίκιον. Ἦχος πλ. δ'.

Ὁρθοδοξίας ὁ Φωστήρ, Ἐκκλησίας τὸ στήριγμα καὶ διδάσκαλε, τῶν Μοναστῶν ἡ καλλονή, τῶν Θεολόγων ὑπέρμαχος ἀπροσμάχητος, Γρηγόριε Θαυματουργέ, Θεσσαλονίκης τὸ καύχημα, κήρυξ τῆς χάριτος, ἰκέτευε διὰ παντός, σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν. Κοντάκιον. Ἦχος πλ. δ'. Τῆ ὑπερμάχῳ.

Τὸ τῆς σοφίας ἱερὸν καὶ θεῖον ὄργανον
Θεολογίας τὴν λαμπρὰν συμφώνως σάλπιγγα

Ἄνυμνοῦμέν σε Γρηγόριε θεορρῆμον·

Ἄλλ' ὡς νοῦς Νοί τῷ πρώτῳ παριστάμενος

Πρὸς αὐτὸν τὸν νοῦν ἡμῶν Πάτερ ὁδήγησον,

ἵνα κράζωμεν, χαῖρε κήρυξ τῆς χάριτος.

Μεγαλυνάριον.

Χαίροις Ἐκκλησίας θεῖος φωστήρ, καὶ Θεσσαλονίκης ποιμενάρχης ὁ εὐκλεής·
χαίροις τοῦ ἀκτίστου, φωτὸς πάνσοφον στόμα, Γρηγόριε παμμάκαρ, πιστῶν
ἐδραῖωμα.

Ορθοδοξίας ο φωστήρ,
Εκκλησίας το στήριγμα και διδάσκαλε,
των μοναστών η καλλονή,
ων θεολόγων υπέρμαχος απροσμάχητος,
Γρηγόριε θαυματουργέ,
Θεσσαλονίκης το καύχημα,
κήρυξ της χάριτος,
ικέτευε δια παντός, σωθήναι τας ψυχάς ημών.

Ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1296. Οι γονείς του κατάγονταν από την Ανατολή και ο πατέρας του, Κωνσταντίνος, ήταν φίλος του αυτοκράτορα Ανδρόνικου Β', δάσκαλος του μετέπειτα αυτοκράτορα Ανδρόνικου Γ' και μέλος της Συγκλήτου. Λίγο πριν πεθάνει έγινε μοναχός. Αργότερα και η μητέρα του Καλλονή έγινε και αυτή μοναχή. Ο Γρηγόριος ήταν το μεγαλύτερο παιδί τους. Σπούδασε στην Κωνσταντινούπολη, φιλοσοφία, ρητορική, φυσική και λογική. Σε ηλικία 20 χρονών αναχώρησε για το Άγιο Όρος με τα αδέρφια του Μακάριο και Θεοδόσιο. Το φθινόπωρο του 1316 παρέμειναν για να ξεχειμωνιάσουν στο Παπίκιο όρος. Εκεί τους πλησίασαν Μασσαλιανοί μοναχοί (Βογόμιλοι) με σκοπό να τους προσηλυτίσουν αλλά κατόρθωσε να μεταστρέψει πολλούς από αυτούς προς την Ορθοδοξία. Κάποιοι από αυτούς τους αιρετικούς προσπάθησαν να τον δηλητηριάσουν.

Την άνοιξη του 1317 έφθασαν στο Άγιο Όρος και εγκαταστάθηκε στην Λαύρα του Βατοπεδίου κοντά στον έμπειρο μοναχό Νικόδημο από τον οποίο εκάρη μοναχός. Μετά 3 χρόνια αφού πέθανε ο γέροντας του έφυγε για την Λαύρα του Αθανασίου. Υπηρέτησε εκεί 3 χρόνια. Έφυγε από εκεί και πήγε στις ανατολικές πλαγιές του Άθωνα, στην Προβάτα. Οι πειρατές ήταν μεγάλο πρόβλημα για τους ασκητές και αφού έμεινε εκεί 2 χρόνια αναχώρησε με άλλους 12 για τη Θεσσαλονίκη.

Το 1326 εγκαταστάθηκαν κοντά στην Βέροια, αφού χειροτονήθηκε ιερέας. Αυτή την εποχή πέθανε η μητέρα του στην Κωνσταντινούπολη και πήγε για να συμπαρασταθεί στις αδελφές του. Τελικά τις πήρε μαζί του και τις εγκατέστησε σε ησυχαστήριο μέσα στην πόλη της Βέροιας. Το 1331 δυσκόλεψε η κατάσταση και στην Βέροια εξαιτίας της εισβολής του Στέφανου Ντουσάν και ο άγιος Γρηγόριος έφυγε για το Άγιο Όρος. Πήγε στην Μεγίστη Λαύρα και εγκαταστάθηκε σε κελί, στο "φροντιστήριο του θείου Σάββα". Μετά από όραμα άρχισε να γράφει δογματικά έργα ενώ μέχρι τότε έγραφε ασκητικά. (Είδε ότι κρατούσε στα χέρια του σκεύος γεμάτο γάλα το οποίο ξαφνικά φούσκωσε και άρχισε να ξεχειλίζει ενώ ταυτόχρονα μεταβαλλόταν σε εύγευστο ευωδιαστό κρασί. Εμφανίστηκε τότε κάποιος επιφανής άνδρας και τον επιτίμησε λέγοντας του: "Γιατί δεν μεταδίδεις και σε άλλους το θεϊκό αυτό ποτό το οποίο αναβλήζει με θαυμαστό τρόπο αλλά το αφήνεις να χάνεται άδικα;" Κατάλαβε ότι έπρεπε να αρχίσει να γράφει δογματικά). Με ψήφο του πρώτου του Αγίου Όρους τοποθετείται ηγούμενος της μονής Εσφιγμένου μάλλον το 1333. Το 1334 επέστρεψε στο ερημητήριο του στη Λαύρα.

Το 1330 ήρθε από την Καλαβρία (Νότιο Ιταλία) ο ελληνόφωνος φιλόσοφος μοναχός Βαρλαάμ. Ο Ιωάννης Καντακουζηνός του έδωσε καθηγητική έδρα στο

πανεπιστήμιο της Κωνσταντινούπολης. Έκανε μεγάλη εντύπωση αλλά φερόταν με μεγάλη υπεροψία προς τους συναδέλφους του. Σε λίγο καιρό έκανε πολλούς εχθρούς μεταξύ των οποίων και τον Νικηφόρο Γρηγορά και επειδή στην Κωνσταντινούπολη το κλίμα έγινε βαρύ γιαυτόν ο Βαρλαάμ εγκαταστάθηκε στην Θεσσαλονίκη.

Ο Βαρλαάμ, που ήταν πλατωνικός, ονόμαζε τους Ησυχαστές ομφαλοψύχους επειδή αρνιόταν την δυνατότητα συμμετοχής του σώματος στην πνευματική ζωή. Το 1337 κάλεσαν στην Θεσσαλονίκη τον άγιο Γρηγόριο και παρέμεινε εκεί γράφων και ομιλών για διάστημα μεγαλύτερο των 3 ετών. Από το 1338 μέχρι το 1341 ο άγιος Γρηγόριος απαντά στις κατηγορίες του Βαρλαάμ εναντίων των Ησυχαστών με τους λόγους του Υπέρ των ιερών ησυχάζοντων.(Ο Βαρλαάμ αποκαλούσε τους Ησυχαστές Μασσαλιανούς [δηλαδή Ευχίτες ή Βογομίλους. {Αραβικά, μασ + Αλλάχ=φύλαττε Θεέ, ελέησον Θεέ, δηλαδή “Κύριε ελέησον”, εξού και η ευχή που λέγεται στην Βόρειο Ελλάδα τουλάχιστον, απομεινάρι της Τουρκοκρατίας, προς τα όμορφα μικρά παιδιά: “Μασαλά”, εβραϊκά मिχ εξου και το όνομα Μιχαήλ=μιχ+ηλ=ο Θεός προστατεύει}. {Σλαβικά, Μπογκ + πομίλουϊ = Θεέ ελέησον, δηλαδή “Κύριε ελέησον”}.Ελληνικά Ευχίτες. Επειδή απολυτοποιούσαν την χρήση της “Ευχής” και υποβάθμιζαν την θέση των Μυστηρίων). Οι αγιορείτες επικύρωσαν τις απόψεις του και υπέγραψαν τον Αγιορειτικό Τόμο. Το 1341 έγινε Σύνοδος στην Κωνσταντινούπολη η οποία εξέτασε τις κατηγορίες του Βαρλαάμ κατά των Ησυχαστών. Η Σύνοδος συνεδρίασε στις 10 Ιουνίου 1341. Πρόεδρος ήταν ο Ανδρόνικος Γ'. Συμμετείχαν ο Πατριάρχης, επίσκοποι, αρχιμανδρίτες, ηγούμενοι, ο μεγάλος δομέστικος Ιωάννης Καντακουζηνός, συγκλητικοί και λαός της πόλεως. Η Σύνοδος έληξε αυθημερόν και ο Πατριάρχης γνωστοποίησε με εγκύκλιο του τις αποφάσεις της, σύμφωνα με τις οποίες καταδικάζονταν οι ισχυρισμοί του Βαρλαάμ κατά των Ησυχαστών.

Ο Βαρλαάμ έφυγε για την Ιταλία από όπου είχε έρθει πριν 15 χρόνια. Δίδαξε στον Πετράρχη ελληνικά και τοποθετήθηκε από τον Πάπα στην επισκοπή Ιέρακος αυτός ο άλλοτε πολέμιος των παπικών αξιώσεων.

Την σκυτάλη του αντιησυχασμού πήρε ο Γρηγόριος Ακίνδυνος ο οποίος συμφωνούσε με τον άγιο Γρηγόριο στο θέμα της ησυχαστικής προσευχής αλλά διαφωνούσε στο θέμα της διάκρισης ουσίας και ενέργειας στο Θεό. Παρά την αντίθεση του Πατριάρχη Ιωάννη Καλέκα τον Αύγουστο του 1341 Σύνοδος δικαίωσε πάλι τους Ησυχαστές. Έτσι αυξήθηκε πολύ το κύρος του αγίου Γρηγορίου και του πρότειναν την επισκοπή Μονεμβασιάς που όμως αρνήθηκε.

Ο Ανδρόνικος Γ' πέθανε και στο κράτος ξέσπασε διαμάχη μεταξύ του Αλέξιου Απόκαυκου και του Πατριάρχη Ιωάννη Καλέκα από την μια και του Ιωάννη

Καντακουζηνού από την άλλη μεριά. Υπέρ του Καντακουζηνού ήσαν οι περισσότεροι ηγετικοί παράγοντες της αυτοκρατορίας, οι “πνευματικοί” ηγέτες της εποχής Νικηφόρος Γρηγοράς, Δημήτριος Κυδώνης, Νικόλαος Καβάσιλας, η εκκλησιαστική ηγεσία εκτός από την ομάδα του Καλέκα και οι Ησυχαστές που είχαν την πεποίθηση ότι ο Καντακουζηνός θα υπερασπιζόταν την Ορθοδοξία καλύτερα. Με τους αντίπαλους ήταν οι περιφερειακοί μεγαλοκτηματίες. Μετά την οργανωμένη λεηλασία των περιουσιών των οπαδών του Καντακουζηνού στην Κωνσταντινούπολη και στη Θεσσαλονίκη πήραν με το μέρος τους και το μεγαλύτερο μέρος του λαού.

Ο άγιος Γρηγόριος έχασε την εύνοια του Πατριάρχη Καλέκα και της αυτοκράτειρας Άννας. Τον Απρίλιο του 1343 συνελήφθη και κλείστηκε στην φυλακή των ανακτόρων για σχεδόν 4 χρόνια με άλλους πολιτικούς κρατούμενους. Αυτή ήταν η πολυγραφότερη περίοδος της ζωής του. Ο Καντακουζηνός μπήκε στην Κωνσταντινούπολη στις 2 Φεβρουαρίου 1447. Ο άγιος Γρηγόριος εργάστηκε για την συμφιλίωση των δύο παρατάξεων.

Το 1347 ο άγιος Γρηγόριος εκλέγεται μητροπολίτης Θεσσαλονίκης και ο φίλος και μαθητής του Ισίδωρος, Πατριάρχης. Δεν έγινε δεκτός στην Θεσσαλονίκη επειδή υποστήριζε τον Καντακουζηνό και αναγκάστηκε να αποσυρθεί στο Άγιο Όρος. Εκεί ο Στέφανος Ντουσάν του ζήτησε να τον κρίσει αυτοκράτορα ώστε να καταλάβει την Θεσσαλονίκη και να την κάνει πρωτεύουσα του. Ο άγιος δεν δέχτηκε.

Στην Θεσσαλονίκη μπόρεσε να πάει το 1350 μετά παρέμβαση του Καντακουζηνού. Συμφιλίωσε τις πολιτικές μερίδες της πόλης, εξύψωσε το φρόνημα του κλήρου και αναζωογόνησε την λειτουργική ζωή. Έμεινε αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης μέχρι τον θάνατο του το 1359.

Ο Γρηγόριος Ακίνδυνος πέθανε και την ηγεσία της αντιησυχαστικής μερίδας ανέλαβε ο Νικηφόρος Γρηγοράς. Στις 28 Μαΐου 1351 συνεκλήθη νέα Σύνοδος. Ολοκλήρωσε τις εργασίες της τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου και δικαίωσε τον άγιο Γρηγόριο. Συνετάχθη τόμος ο οποίος συμπεριελήφθη στο Συνοδικό της Ορθοδοξίας και έγινε δεκτό από ολόκληρη την Εκκλησία.

Ο Ιωάννης Παλαιολόγος, γιος της Άννας, συνεννοήθηκε με τον Στέφανο Ντουσάν και δεν επέτρεψε στον άγιο Γρηγόριο να επιστρέψει στην Θεσσαλονίκη. Ευτυχώς όμως η μητέρα του τον έπεισε να ακυρώσει την συμφωνία και προσκάλεσαν τον οι δυο τους, μητέρα και γιος, τον άγιο Γρηγόριο στην Θεσσαλονίκη. Ο Παλαιολόγος τον παρακάλεσε να πάει στην Κωνσταντινούπολη για πετύχει νέα συμφιλίωση με τον Καντακουζηνό. Καθυστέρησε όμως να φτάσει, ένα χρόνο, επειδή στην Καλλίπολη πιάστηκε αιχμάλωτος από τους Τούρκους τον Μάρτιο του 1354.

Συζήτησε τότε και με μουσουλμάνους θεολόγους τους Χιόνας. Ο μουλάς Τασιμάνης προέβλεψε ότι κάποτε θα έρθει καιρός που οι μουσουλμάνοι και οι χριστιανοί θα συμφωνήσουν και ο άγιος ευχήθηκε ο καιρός εκείνος να έρθει το συντομότερο δυνατόν. Μετά ένα χρόνο ο Ορχάν τον άφησε ελεύθερο αφού πήρε πολλά λύτρα ή από τον Στέφανο Ντουσάν ο οποίος ακόμα ήλπιζε, ή από τον Καντακουζηνό.

Μόλις ελευθερώθηκε πήγε στην Κωνσταντινούπολη. Ο Καντακουζηνός πλέον είχε παραιτηθεί και είχε καρεί μοναχός. Πατριάρχης ήταν πλέον ο φίλος και βιογράφος του Φιλόθεος Κόκκινος. Οργανώθηκε δημόσια συζήτηση με τον αντιησυχαστή Γρηγορά ενώπιον του αυτοκράτορα και υπέρσχυσε ο άγιος Γρηγόριος.

Το φθινόπωρο του 1355 επέστρεψε στην Θεσσαλονίκη όπου παρέμεινε για τέσσερα χρόνια χωρίς προβλήματα πλέον μέχρι την κοίμησή του. Δυο μαθητές του, οι Μάρκος και Δωρόθεος Βλατής ίδρυσαν κοντά στην ακρόπολη της πόλης την μονή Βλατάδων. Μετά βαρειά ασθένεια εκοιμήθη στις 14 Νοεμβρίου του 1359. Η μνήμη του τιμάται στις 14 Νοεμβρίου και την δεύτερη Κυριακή της Μεγάλης Τεσσαρακοστής μετά την Κυριακή της Ορθοδοξίας.

ΑΓΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου

Ιωαννουπόλεως και Πρετορίας

κ. Σεραφείμ

«Τη αυτή ημέρα, Κυριακή δευτέρα των Νηστειών, μνήμην επιτελούμεν του εν αγίοις πατρός ημών Γρηγορίου Αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, του Παλαμά» (Τριώδιον, έκδοση Αποστολικής Διακονίας, σελ. 181).

Η σημερινή εορτή της Εκκλησίας μας είναι αφιερωμένη σε μια από τις μεγαλύτερες πατερικές της μορφές, στον άγιο Γρηγόριον Παλαμά, που με το θεολογικό του έργο αντιμετώπισε αποτελεσματικά κακόδοξες αντιλήψεις για την Ορθόδοξη διδασκαλία περί της θεότητας της αγίας Τριάδος, διαφυλάσσοντας έτσι τον πιστό λαό του Θεού στην υπόθεση της προσωπικής επιτεύξεως της εν Χριστώ σωτηρίας του.

Ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1296. Σε ηλικία επτά χρονών έμεινε ορφανός από πατέρα, ο οποίος υπήρξε δάσκαλος του εγγονού του αυτοκράτορα Ανδρονίκου Β΄ (του μετέπειτα αυτοκράτορα Ανδρονίκου Γ΄), αυτοκρατορικός σύμβουλος και τακτικό μέλος της Συγκλήτου (ένα πολιτικό σώμα με συμβουλευτικό όμως χαρακτήρα, κάτι παρόμοιο με τη σημερινή Βουλή, που συνήθως τα μέλη του τα διόριζε ο αυτοκράτορας). Έτσι η πρόνοια του Θεού βοήθησε ο ορφανός Γρηγόριος να έχει ως προστάτη του τον ίδιο τον αυτοκράτορα, ο οποίος φρόντισε να έχει τους καλύτερους δασκάλους και να πάει στα καλύτερα σχολεία. Η εκπαίδευσή του συνεχίστηκε με τη φοίτηση του στο Πανεπιστήμιο Κωνσταντινουπόλεως, όπου παρηκολούθησε ελεύθερες σπουδές και φιλοσοφία. Μάλιστα διακρίθηκε τόσο πολύ στις Πανεπιστημιακές του σπουδές, που σε ηλικία 17 χρονών του ανατέθηκε να ετοιμάσει ομιλία για τον Αριστοτέλη, με ακροατήριο τον αυτοκράτορα, αξιωματούχους της αυτοκρατορίας κι αρκετούς ανθρώπους των γραμμάτων και των τεχνών. Τόσο πολύ εντυπωσίασε με το περιεχόμενο του λόγου του, ώστε ο τότε διευθυντής του Πανεπιστημίου Κωνσταντινουπόλεως, ο διάσημος θεολόγος και φιλόσοφος Θεόδωρος Μετοχίτης, απευθυνόμενος στον αυτοκράτορα Ανδριανό Β΄, παρατήρησε με θαυμασμό για τον νεαρό Γρηγόριο: «και Αριστοτέλης αυτός, ει γε περιών, παρήν επήνεσεν αν». Θέλοντας όμως, ο νεαρός Γρηγόριος, ν' ασχοληθεί αποκλειστικά, θεωρητικά και βιωματικά, με τη μελέτη του Χριστιανισμού και την προσευχή, απογοητεύοντας τον αυτοκράτορα, που τον προόριζε για κάποιο ανώτατο πολιτικό αξίωμα, εγκατέλειψε τις σπουδές του στο Πανεπιστήμιο κι αφοσιώθηκε στο Μοναχισμό, πείθοντας μάλιστα και τα μέλη της οικογένειάς του (την μητέρα του και τα τέσσερά του αδέρφια) ν' ακολουθήσουν το παράδειγμά του.

Μετά από δεκαετή παραμονή σε μοναστήρια του αγίου Όρους (Βατοπεδίου και Μεγίστης Λαύρας), σε ηλικία 30 χρονών χειροτονήθηκε στη Θεσσαλονίκη διάκονος και πρεσβύτερος. Ακολουθώντας συνέχισε τον αυστηρό μοναχικό βίο για μια πενταετία στη Βέροια, για να επιστρέψει πάλι στο άγιο Όρος και να αναλάβει σε ηλικία 39 χρονών ηγούμενος της Μονής Εσφιγμένου, στην οποία ανήκαν περισσότεροι από 200 μοναχοί. Φαίνεται όμως ότι οι μοναχοί του δυσκόλευαν τη ζωή, διότι γρήγορα προτίμησε ν' αποχωρήσει στο ησυχαστήριο του αγίου Σάββα.

Την ίδια περίοδο (1335-40) εμφανίστηκε, πρώτα στην Κωνσταντινούπολη και μετά στη Θεσσαλονίκη, προερχόμενος από την Ιταλία, ο ελληνικής καταγωγής μοναχός και φιλόσοφος Βαρλαάμ ο Καλαμβρός, ο οποίος, με τις ομιλίες του, απέκτησε φήμη δεινού φιλοσόφου και θεολόγου. Μεταξύ άλλων, ο Βαρλαάμ, με γραπτές και προφορικές ομιλίες, αμφισβητούσε την ορθοδοξία και τον τρόπο προσευχής των ησυχάζοντων μοναχών του αγίου όρους (τη νοερά προσευχή). Ο άγιος Γρηγόριος ανέλαβε ν' απαντήσει θεολογικά στις κατηγορίες του Βαρλαάμ, γράφοντας μια σειρά εννέα βιβλίων με τον τίτλο «Υπέρ των Ησυχάζοντων». Το πρόβλημα που έθετε ο Βαρλαάμ δεν ήταν τόσο απλό όσο φαινόταν στην αρχή, μια διαφορετική άποψη για ένα επί μέρους θεολογικό θέμα του πρακτικού βίου των μοναχών. Στην πραγματικότητα, ο Βαρλαάμ προσπαθούσε να διαστρεβλώσει βασικές πτυχές της Ορθόδοξης Θεολογίας, όπως η διδασκαλία της Εκκλησίας περί εκπορεύσεως του αγίου Πνεύματος, περί της γνώσεως του Θεού και περί της θέας του θείου Φωτός.

Η διένεξη αυτή είναι γνωστή στην Εκκλησιαστική Ιστορία ως "Ησυχαστική Έριδα" και κράτησε για 25 χρόνια (1335-1360).

Η πρώτη φάση της έριδος έληξε το 1341 με την καταδίκη του Βαρλαάμ από Σύνοδο στην Κωνσταντινούπολη. Κατά το ίδιο έτος, πριν περάσουν ελάχιστοι μήνες, κατά τη δεύτερη περίοδο της έριδος (1341-1347) ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς, με τον ξαφνικό θάνατο του αυτοκράτορα Ανδρονίκου Γ' το 1341, καταδιώχθηκε από τους πολιτικούς προστάτες του Βαρλαάμ, για να καταλήξει τελικά στις φυλακές των ανακτόρων στην Κωνσταντινούπολη. Ευρισκόμενος στη φυλακή, του επιβλήθηκε από Σύνοδο της Κωνσταντινουπόλεως το 1344 η ποινή της εκκλησιαστικής ακοινωνησίας. Εναντίον του ήταν ακόμη κι ο τότε Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ιωάννης Καλέκας, ο οποίος φαίνεται να είχε παρασυρθεί και εγκολπωθεί τις κακόδοξες θέσεις του Βαρλαάμ. Ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς, απτόητος, με πίστη στο Θεόν, συνέχισε με επιστολές να μάχεται για την υπόθεση της Ορθοδοξίας, συγκρουόμενος ανοικτά με τον Πατριάρχη Καλέκα, που τελικά με την αλλαγή των πολιτικών πραγμάτων και την επικράτηση του Κατακουζηνού το 1347, η Σύνοδος της Κωνσταντινουπόλεως κατεδίκασε τον αιρετικό Πατριάρχη

Καλέκα, εκλέγοντας στη θέση του τον Ορθόδοξο κληρικό Ισίδωρο. Η ίδια Σύνοδος προχώρησε στην εκλογή 30 νέων επισκόπων, ανάμεσα στους οποίους ήταν κι ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς, εκλεγείς ως Αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Από της θέσεως, αυτής λάμπρυνε με την παρουσία του τον Αρχιεπισκοπικό θρόνο της Θεσσαλονίκης, υπηρετώντας με συνέπεια κι αυτοθυσία το λαό του Θεού και τη Θεολογία.

Και κατά την τρίτη φάση της ησυχαστικής έριδος (1348-1355), έστω κι αν εξορίσθει και εταλαιπωρήθει ως αιχμάλωτος των Τούρκων, αγέρωχα συνέχισε τον αγώνα του με επιτυχία. Έγινε το ορατό σύμβολο της Ορθοδοξίας των Ορθοδόξων. Τελικά σε ηλικία 63 χρονών, στις 14 Νοεμβρίου 1359, μετά από βαριά ασθένεια κοιμήθηκε για πάντα, αφήνοντας όμως ήδη πίσω του ένα τεράστιο συγγραφικό έργο, μέσα από το οποίο καθορίζεται με σαφήνεια το περιεχόμενο της πίστεως της αρχέγονης Εκκλησίας, όπως αυτή μαρτυρείται από την αγία Γραφή, τις αποφάσεις των Οικουμενικών Συνόδων και το συγγραφικό έργο των Πατέρων της Εκκλησίας μας. Η μεγάλη θεολογική προσφορά του κι η αγιότητα του βίου του, που εκδηλώθηκε με μαρτυρίες θαυμάτων, αποτέλεσαν κίνητρα για να τιμάται από τοπικές Εκκλησίες ως άγιος. Μάλιστα εννιά χρόνια μετά την κοίμησή του, το 1368, η Σύνοδος της Κωνσταντινουπόλεως, με πρόεδρο τον Πατριάρχη Φιλόθεον, όρισε επίσημα ο Γρηγόριος Παλαμάς να εορτάζεται από την Εκκλησία ως άγιος, κατά τη δεύτερη Κυριακή των Νηστειών της Μεγάλης Τεσσαρακοστής.

Τα βιβλία του διακρίνονται σε κείμενα που αναφέρονται στο άγιο Πνεύμα, σε επικοδομητικές και δογματικές επιστολές, κείμενα υπέρ των ησυχάζόντων μοναχών, σε ομολογιακά κείμενα, Ποιμαντικές πραγματείες, σε αντιρρητικά, αντιαιρετικά κι ασκητικά κείμενα.

Με το θεολογικό του έργο ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς, εκτός του ότι αντιμετώπισε με θεολογική επιτυχία κάποιες προσπάθειες για διαστρέβλωση βασικών πτυχών της Ορθόδοξης διδασκαλίας, κατάφερε να ανανεώσει τη θεολογική ορολογία και να δώσει νέες κατευθύνσεις στη θεολογική σκέψη, έτσι ώστε το περιεχόμενο της πίστεως της αρχέγονης Εκκλησίας να είναι κατανοητό και προσιτό στους χριστιανούς της εποχής του. Έτσι εξασφάλιζε τις απαραίτητες εκείνες προϋποθέσεις που απαιτούντο για να ακολουθήσουν οι Χριστιανοί ανεμπόδιστα το δρόμο της εν Χριστώ σωτηρίας τους. Με το θεολογικό του έργο καθόριζε με σαφήνεια τον τρόπο με τον οποίο επιτελείται η κοινωνία του ανθρώπου με τον Θεόν (βλ.περισ. Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, τόμος 4, Αθήναι, 1964, σελ. 775-796).

Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο καθηγητής της Εκκλησιαστικής ιστορίας της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Βλάσης Φειδάς «διά του

Συνοδικού τόμου του 1351 και των προστεθέντων εις το Συνοδικόν της Κυριακής της Ορθοδοξίας (Τριώδιον, έκδοση Αποστολικής Διακονίας, σελ. 148 και εξής) αναθεματισμών δι' αντιπαραθέσεως και της διδασκαλίας της Εκκλησίας, απεσαφηνίσθη η εκκλησιαστική παράδοσις ου μόνον ως προς την υπό των ησυχαστών δυνατότητα αισθητής οράσεως του ακτίστου θείου φωτός, αλλά και ως προς την δογματικήν διάκρισιν αμεθέκτου θείας ουσίας και μεθεκτών θείων ενεργειών. Ο υπό του Βαρλαάμ και των βυζαντινών ανθρωπιστών προβαλλόμενος Θεός της φιλοσοφικής διανοήσεως, δεν ήτο δυνατόν να υποκαταστήσει τον Θεόν της Αποκαλύψεως. Η διά της φιλοσοφίας φυσική γνώσις των όντων, οδηγεί εις τον δημιουργόν του παντός, αλλ' αυτή, αφ' ενός μεν αδυνατεί να περιγράψει διά του ορθού λόγου την θεία φύσιν και ουσίαν, αφ' ετέρου δε στερείται καθ' εαυτήν σωτηριολογικού χαρακτήρος. Η σωτηρία κατέστη εφικτή μόνον διά του απολυτρωτικού έργου του Ιησού Χριστού και διαιωνίζεται εν αγίω Πνεύματι υπό της Εκκλησίας, διό και η εν τω Χριστιανισμώ σωτηριώδης αλήθεια ουδεμιάς δέεται συμπληρώσεως, εκ της διά της φυσικής γνώσεως κτωμένης υπό του ορθού λόγου αληθείας των όντων. Διά των δοξασίων των Βαρλαάμ, Γρηγορίου Ακινδύνου, Νικηφόρου Γρηγορά και των άλλων βυζαντινών ανθρωπιστών, ημφεσβητείτο, ου μόνον η πληρότης της υπό της Εκκλησίας κατεχομένης σωτηριώδους εν Χριστώ αληθείας, αλλά και η υπ' αυτής αυθεντική εν αγίω Πνεύματι προσφορά της πληρότητος της σωτηρίας. Εν τελευταία αναλύσει λοιπόν, το κατά την ησυχαστικήν έριδα πρόβλημα, δεν ήτο μόνον θεολογική τις διαφωνία περί την δυνατότητα γνώσεως του Θεού και της μεθόδου κτήσεως αυτής, αλλ' άρνησις της αυταρκείας και πληρότητος της υπό της Εκκλησίας φυλασσομένης αληθείας της εν Χριστώ Αποκαλύψεως και της αυθεντίας της εκκλησίας να υποδεικνύει, διά της ιεράς Παραδόσεως, ασφαλώς την οδόν της εν χριστώ σωτηρίας» (Εκκλησιαστική ιστορία, Πανεπιστημιακαί Παραδόσεις, Αθήναι, 1972, σελ. 520-521).

Πηγές: inpantanassis.blogspot.gr- agioritikesmnimes.blogspot.gr